

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 11/1999 vp

Hallituksen esitys laiksi Kasvinjalostuslaitoksen muuttamisesta osakeyhtiöksi ja laiksi kasvinjalostustoiminnan edistämisestä annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 21 päivänä syyskuuta 1999 lähettänyt maa- ja metsätalousvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi Kasvinjalostuslaitoksen muuttamisesta osakeyhtiöksi ja laiksi kasvinjalostustoiminnan edistämisestä annetun lain muuttamisesta (HE 58/1999 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- yksikön johtaja Timo Tolvi, maa- ja metsätalousministeriö

- neuvotteleva virkamies Kirsi Äijälä ja neuvotteleva virkamies Antero Laavakari, valtiovarainministeriö
- johtaja Markku Suojanen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto
- ylijohtaja Voitto Koskenmäki, jalostaja Juha Vilkki, luottamusmies Reino Aikasalo ja luottamusmies Tuula Louhi, Boreal Suomen Kasvinjalostus
- apulaisjohtaja Hannes Kulmala, Huoltovarmuuskeskus
- agronomi Ossi Junnila.

Lisäksi Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund ja Tilasiemen Oy ovat antaneet kirjalliset asiantuntijalausunnot.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Kasvinjalostuslaitoksen muuttamisesta osakeyhtiöksi ja muutettavaksi kasvinjalostustoiminnan edistämisestä annettua lakia. Samalla ehdotetaan kumottavaksi Kasvinjalostuslaitoksesta annettu laki.

Kasvinjalostuslaitoksen muuttamisesta osakeyhtiöksi ehdotetussa laissa valtioneuvosto oikeutettaisiin luovuttamaan nettobudjetoituna valtion laitoksena toimivan Kasvinjalostuslaitoksen hallinnassa olevaa omaisuutta ja sen lii-

ketoiminta perustettavalle osakeyhtiölle, jonka toimialana olisi erityisesti Suomen ja muiden pohjoisten alueiden viljelyolosuhteisiin soveltuvien viljelykasvien jalostaminen ja markkinointi, niiden lisäysaineiston tuottaminen ja markkinointi sekä muu näihin liittyvä liiketoiminta. Osakeyhtiö jatkaisi Kasvinjalostuslaitoksen toimintaa. Valtioneuvosto oikeutettaisiin ryhtymään myös muihin organisaatiomuodon muutoksesta aiheutuviin toimenpiteisiin.

Kasvinjalostustoiminnan edistämisestä annettua lakia muutettaisiin siten, että siitä poistettaisiin Kasvinjalostuslaitosta koskevat erityiset säännökset ja siihen lisättäisiin mahdollisuus maksaa huoltovarmuusrahaston varoista pelto- kasveja jalostaville yrityksille korvausta huoltovarmuuden kannalta kansallisesti tärkeiden,

mutta jalostusyriyksille taloudellisesti kannattamattomien kasvilajien jalostustyöstä, jota tehdään Suomessa.

Esitys liittyy valtion vuoden 2000 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2000 alusta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Yleistä

Valiokunta korostaa esityksen yleisperustelujen mukaisesti sitä, että globaalinen ravinnon tuotannon ja kulutuksen ennuste, viljan maailmanmarkkinahintojen viimeaikainen heilahtelu ja oman maataloutemme selviytymisstrategia EU-jäsenyydessä puoltavat kaikki voimakasta panostusta kasvinjalostukseen. On odotettavissa, että viljelystä pohjoisella vyöhykkeellä tulee suhteellisesti nykyistä tärkeämpää, kun viljelyalan merkittävä lisäys lämpimämmillä vyöhykkeillä ei enää ole mahdollista. Kasvinjalostus onkin yksi strategisista avaintoiminnoista maataloutemme kehittämisessä.

Esityksen perusteluissa on todettu, että kotimaiset siemenmarkkinat eivät nykyisellään toimi tyydyttävästi, joten olisi eduksi, jos alalla toimivia liikeyrityksiä ja etujärjestöjä saataisiin sitoutumaan kasvinjalostustoimintaan ja siemenmarkkinoiden kehittämiseen myös riskisijoittajina ja omistajina. Valiokunta on jo aikaisemmin kiinnittänyt huomiota siemenmarkkinoiden vaikeaan tilanteeseen muun muassa jo mietinnössään hallituksen esityksestä laiksi siemenkaupalaiksi (MmVM 28/1992 vp — HE 268/1992 vp). Saamansa selvityksen perusteella valiokunta totesi tuolloin, että jos arvioidaan siemenkustannuksen osuus saadusta sadosta, on se maassamme noin seitsemän prosenttia, jos satotaso on noin 3 000 kg hehtaarilta. Vastaava luku Keski-Euroopassa on kolme prosenttia, kun satotaso on 5 000 kg hehtaarilta. Mietinnössään valiokunta totesi muun ohella, että viljanviljelyn kannattavuuden heikentyessä ja ostosiemenen kal-

listuessa viljelijät tulevat yhä enemmän turvautumaan omalla tilalla tuotettuun siemeneseen. Käsitellessään hallituksen esitystä siemenkauppala- lain muuttamisesta (HE 211/1997 vp) valiokunta kiinnittikin mietinnössään (MmVM 15/1997 vp) huomiota siihen, että tarkastetun kylvösiemenen osuus kaikesta kylvöihin käytetystä siemenen määrästä oli 1980- ja 1990-luvun vaihteessa 60 prosenttia, kun mietinnön antamisajan kohtana osuus oli enää vain noin 20 prosenttia. Valiokunta kiinnittää uudelleen huomiota edellä kuvattuun asiantilaan ja siitä aiheutuviin vaikutuksiin maamme siemenmarkkinoihin pitäen tärkeänä, että lähivuosina siemenalalla voidaan alentaa myyntisiemenen hintaa, jotta sertifioidun siemenen käyttöaste Suomessa saadaan nousemaan lähemmäksi kansainvälistä tasoa. Samalla valiokunta korostaa sitä, että perustettavan yhtiön tulee pyrkiä aktiivisesti hankkimaan lisätuottoja vientimarkkinoilta, koska Suomen siemenmarkkinat ovat liian pienet kilpailukykyisen ja tehokkaasti toimivan, kaikki maamme maatalouden lajit kattavan kasvinjalostuksen rahoittamiseksi.

Valiokunta pitää sinänsä hyvänä pyrkimystä sitouttaa kotimaiset maatalousalan yritykset ja järjestöt osakkuudella kasvinjalostusyriykseen ja sitä kautta kasvinjalostustoimintaan, jolloin esityksen perusteluista ilmenevällä suunnatulla osakeannilla toimintaan voidaan saada teknologia- ja markkinointi-investointeihin tarvittavaa pääomaa. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että tällä hetkellä merkittävä osa kylvösiemenen myynnistä tapahtuu pienten sopolmuusliikkeiden ja järjestäytymättömien maatilapakkaamojen kautta. Kyseisten pientoimitta-

jien ongelmana on kuitenkin kantasiemenen saannin vaikeus, koska markkinat toimivat volyymihintapohjaisena. Jotta uusi osakeyhtiö ei lisäisi markkinoiden keskittyneisyyttä, valiokunta pitää tärkeänä, että yhtiön suunniteltu osakaspohja kattaa mahdollisimman laajasti siemenmyyntiä harjoittavat eri tahot. Valiokunta edellyttääkin, että laajennettaessa perustettavan osakeyhtiön omistuspohjaa suunnatulla osakeannilla tulee siementen myyntiä harjoittavat eri tahot ottaa mahdollisimman laajasti huomioon (*Valiokunnan lausumaehdotus 1*).

Esityksen perustelujen mukaan valtio merkitsee perustamisvaiheessa osakeyhtiön koko osakekannan. Edellä todettu osakeyhtiön omistuspohjan laajennus toteutettaisiin suunnatulla osakeannilla välittömästi yhtiön aloitettua toimintansa. Suunnattua osakeantia koskeva lausuma sisältyy vuoden 2000 talousarvioesitykseen. Lausuman mukaan valtioneuvosto saa hyväksyä Kasvinjalostuslaitoksen toimintaa jatkamaan perustettavan osakeyhtiön osakepääoman korottamisen, jonka seurauksena voi olla luopuminen valtion määräysvallasta tai määräänemmistövallasta ko. yhtiössä. Valiokunta toteaa, että valtion määräysvalta tulee säilyä yhtiössä myös osakejärjestelyn jälkeen ja että talousarvioesitystä käsiteltäessä lausumaa tulee muuttaa sen mukaisesti.

Esityksen perusteluissa on todettu, että ennakoitavissa olevana ajanjaksona ei ole odotettavissa, että osakeyhtiö tuottaisi voittoa. Yhtiön tarkoituksena olisi kuitenkin pyrkiä mahdollisimman hyvään taloudelliseen tulokseen, vaikka yhtiön tulosta rasittaa kansallisesti tärkeiden, mutta jalostajalle taloudellisesti kannattamattomien kasvilajien jalostaminen. Tältä osin valiokunta toteaa perustelujen mukaisesti, että pohjosiin olosuhteisiin soveltuvien peltokasvilajikkeiden kehittäminen on välttämätöntä maamme huoltovarmuuden kannalta. Pienistä viljelymääristä johtuen monien tärkeiden viljelykasvien jalostaminen on Suomessa kuitenkin kannattamatonta. Valiokunta pitääkin ensiarvoisen tärkeänä Huoltovarmuuskeskukselle esityksen mukaan tulevaa oikeutta maksaa huoltovarmuusraston varoista korvausta kasvinjalostusyrityk-

sille jalostustyöstä kansallisesti tärkeiden peltokasvilajien siemenhuollon turvaamiseksi.

Maa- ja metsätalousvaliokunta on kantanut erityistä huolta viljelykasvien geneettisen monimuotoisuuden säilyttämisestä, mikä on käynyt ilmi muun muassa edellä mainituista siemenkauppalain muutoksista laadituista mietinnöistä. Tämän linjan mukaisesti valiokunta kiinnittää asiaan huomiota myös tässä yhteydessä. Tarkoitettua geneettistä monimuotoisuutta esiintyykin merkittävässä määrin juuri kasvinjalostusaineistoissa. Kasvinjalostuslaitos on valtion laitoksena tämän ymmärtäen säilyttänyt käyttölaajikkeidensa siemenaineistojen ohella myös poistettujen linjojen siementä, vaikka kukaan tai mikään ei olisi sitä siihen velvoittanut.

Kun laitoksen omistajuus muuttuu käsiteltävänä olevan lain muutoksen tuloksena, on täysin mahdollista, että yksityiset omistajat myyvät kasvinjalostusmateriaalit vaikkapa ulkomaille. Jos näin tapahtuisi, merkitsisi se hyvin mahdollisesti peltokasviemme geneettisen monimuotoisuuden olennaista supistumista ja pohjosiin oloihimme soveltuvan geeninaineksen saannin olennaista heikkenemistä. Jotta näin ei missään oloissa pääsisi tapahtumaan, valiokunta edellyttää, että Maatalouden tutkimuskeskuksen yhteyteen perustetaan "pelto- ja puutarhakasvien biodiversiteettiyksikkö", jonka tehtävänä on säilyttää peltokasvien, myös tietyllä hetkellä taloudellisesti kannattamattomien kasvien (lajien/lajikkeiden) geneettinen monimuotoisuus (*Valiokunnan lausumaehdotus 2*). Kysymyshän on pitkällä aikavälillä ehkä kaikkein merkittävimmästä kansallisvarallisuudestamme, jolla on myös huoltovarmuusmerkitystä tilanteissa, joissa kylvösiemenen saanti on uhattuna tai peräti estynyt.

Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä on todettu, että yhtiöittämissä yhteydessä valtion eläkevastuut pienenevät. Tällä hetkellä Kasvinjalostuslaitoksen henkilöstön eläkkeet määräytyvät valtion eläkelain (280/1966) mukaan. Kasvinjalostuslaitoksen valtion laitoksena toimimisen aikana syntynyt eläkevastuu jäisi yhtiöittämissä yhteydessä valtiolle. Liiketoimintansa aloituspäivästä lukien osakeyhtiö järjestäisi henkilöstönsä eläketurvan työntekijäin eläkelain

(395/1961) mukaisesti. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kasvinjalostuslaitoksen ja laitoksen henkilöstöjärjestöjen välinen aiesopimus kattaa myös tietyt eläkejärjestelyt, joiden tavoitteena on turvata vanhimille ja pitkään palvelleille työntekijöille valtion eläkelain mukaiset eläke-edut sopimuksen mukaisesti porrastettuina. Tarkoituksena on, että sopimuksen mukainen lisäeläketurva ostettaisiin yhtiön toimesta tällaista turvaa tarjoavasta vakuutuslaitoksesta. Neuvotellun tasoinen lisäeläkevastuun määrä yhtiön perustamiseen eli 1.1.2000 saakka on arvioitu kahdeksi miljoonaksi markaksi. Tarkoituksena on ollut, että tämä takautuva vastuu katetaan yhtiön ottamalla luotolla. Vastaava erä on huomioitu yhtiön aloittavassa taseessa vieraan pääoman puolella. Valiokunta ehdottaa jäljempänä Kasvinjalostuslaitoksen muuttamisesta osakeyhtiöksi annettavan lain 4 §:ään tehtäväksi lisäyksen, jonka mukaan valtio osallistuisi edellä mainitun lisäeläketurvan rahoittamiseen.

Yksityiskohtaiset perustelut

4 §. Valiokunta ehdottaa pykälän 2 momenttiin lisättäväksi säännöksen perustettavan yhtiön takautuvien eläkevastuiden rahoittamisesta. Edellä on todettu, että Kasvinjalostuslaitos ja henkilöstöjärjestöt ovat solmineet aiesopimuksen, joka koskee muun muassa lisäeläkkeiden korvaamista. Sopimuksen mukaisen takautuvan li-

säeläketurvan järjestäminen maksaa perustettavalle yhtiölle arviolta noin kaksi miljoonaa markkaa. Aiesopimuksen mukaisen lisäeläketurvan järjestäminen henkilöstölle edellyttää, että valtio huolehtii siitä, että perustettavalla yhtiöllä on tarvittavat taloudelliset resurssit takautuvan lisäeläkkeen kustantamiseksi. Sen vuoksi pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että valtio osallistuu yhtiön eläkevastuiden rahoittamiseen kahdella miljoonalla markalla.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella maa- ja metsätalousvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että hyväksytään kaksi lausumaa (Valiokunnan lausumaehdotukset) ,

että 2. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana ja

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin sellaisenaan paitsi 4 § muutettuna seuraavasti:

4 §

(1 mom. kuten HE)

Valtio osallistuu yhtiön eläkevastuiden rahoittamiseen kahdella miljoonalla markalla. (Uusi 2 mom.)

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää, että laajennettaessa perustettavan osakeyhtiön omistuspohjaa suunnatulla osakeannilla tulee siementen myyntiä harjoittavat eri tahot ottaa mahdollisimman laajasti huomioon.*

2. *Eduskunta edellyttää, että Maatalouden tutkimuskeskuksen yhteyteen perustetaan "pelto- ja puutarhakasvien biodiversiteettiyksikkö", jonka tehtävänä on säilyttää peltokasvien, myös tietyllä hetkellä taloudellisesti kannattamattomien kasvien (lajien/lajikkeiden) geneettinen monimuotoisuus.*

Helsingissä 24 päivänä marraskuuta 1999

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Timo Kalli /kesk	Jari Koskinen /kok
vpj.	Kari Rajamäki /sd	Lauri Kähkönen /sd
jäs.	Hannu Aho /kesk	Esa Lahtela /sd
	Nils-Anders Granvik /r	Eero Lämsä /kesk
	Pertti Hemmilä /kok	Pertti Mäki-Hakola /kok
	Matti Kangas /vas	Olli Nepponen /kok
	Tapio Karjalainen /sd	Erkki Pulliainen /vihr
	Marja-Leena Kempainen /skl	Unto Valpas /vas.